

PROJEKAT REVITALIZACIJE NAPUŠTENOG OBJEKTA I UNUTRAŠNJEG
DVORIŠTA BIOSKOPA EVROPA U KRUŠEVCU

PROJECT FOR THE REVITALIZATION OF ABANDONED BUILDING AND INNER
COURTYARD OF THE *EVROPA* CINEMA IN KRUŠEVAC

Nevena Kopanja, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – SCENSKA ARHITEKTURA

Kratak sadržaj – U okviru svog master projekta, fokusiraću se na izradu predloga idejnog rešenja za revitalizaciju i adaptivnu prenamenu napuštenog prostora unutrašnjeg dvorišta i pomoćnog objekta bioskopa u sklopu hotela *Evropa* u urbanom jezgru Kruševca, mom rodnom mestu. Kroz adaptaciju jednog dela objekta za potrebe kreativnog haba i kroz izgradnju nove strukture u unutrašnjem dvorištu kako bi se stvorio prostor za odmor, igru, okupljanje, kao i za scenske događaje na otvorenom, želja je oživeti prostor i ukazati na jedan od mogućih načina da postane vitalan deo gradskog života. Ovaj projekat teži stvaranju prostora koji će istovremeno odgovoriti na savremene potrebe, kao i predstavljati integralni deo kulturnog nasleđa, čuvajući duh grada i inspirišući lokalnu zajednicu.

Ključne reči: urbana praznina, napušteni prostori, revitalizacija, adaptivna prenamena, kreativni hab

Abstract – As part of my master's project, I propose a conceptual plan for the revitalization and adaptive reuse of the abandoned auxiliary building of a cinema *Evropa* and its inner courtyard in the urban core of Kruševac. The project aims to transform one part of the building into a creative hub and construct a new structure in the courtyard, providing space for relaxation, play, gatherings, and outdoor events. This initiative seeks to breathe new life into the area, demonstrating how it can become a vibrant part of the city life. The project aspires to create a multifunctional space that meets contemporary needs while preserving the cultural heritage of Kruševac, thereby maintaining the city's spirit and inspiring the local community.

Keywords: urban void, abandoned spaces, revitalization, adaptive reuse, creative hub

1. UVOD

Odluka da se fokusiram na revitalizaciju napuštenog objekta umesto na izgradnju novog, potom odabir prostora unutar urbanog jezgra, kao i usmerenost na unutrašnje dvorište i pomoćne objekte bioskopa, postavljaju osnovna pitanja o odnosu prema temi revitalizacije.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bio Vladimir Ilić, vanredni profesor

Svaka od ovih odluka predstavlja temelj za oblikovanje odnosa prema postojećem stanju prostora, promišljanje o potencijalnoj transformaciji prostora, analizu programskih i organizacionih struktura, i na kraju, promišljanje o uticaju koji bi novoprojektovani prostor imao na živote ljudi koji će ga koristiti, kao i na celokupan život grada.

2. DEFINISANJE KLJUČNIH POJMOVA

U ovom poglavlju, ključno je definisati pojmove koji čine uvod u teorijski okvir teme a takođe i temelj koncepta idejnog arhitektonskog idejnog rešenja.

2.1. Urbana praznina

Urbane praznine se definišu kao prostori koji remete urbano tkivo, ostavljajući ga nepotpunim i dovodeći u pitanje upotrebu tih prostora [1]. Urbane praznine često su identifikovane su kao negativne, prazne i bez ljudske interakcije. Primeri su putevi pored železnica, rubova stambenih područja, nerazvijenih puteva, napuštenih vojnih dvorišta i napuštenih industrijskih područja [2].

2.2. Napušteni objekti

Neki autori ističu važnost razlikovanja pojmova *nenastanjen objekat* i *napušten objekat*. Definišući *nenastanjen objekat* kao onaj koji je privremeno bez stanara, dok je *napušten objekat* onaj u kome nema aktivnosti duži vremenski period [3]. Drugi, nasuprot tome, sugerišu da se ovi izrazi *prazan/napušten/nenastanjen* naizmenično mogu koristiti za ,svaku zgradu koja je neaktivna u određenom vremenskom periodu, bilo kratkoročno ili dugoročno, nudeći primere sezonskih ili trajnih zatvaranja [4].

Pridev napušten, prazan i *nenastanjen* često se koriste za opisivanje iste zgrade, iako njihovo značenje nije isto. Izraz *napušten* opisuje zgradu koja nema vlasnika ili upravnika imovine, *prazno* se odnosi na zgradu bez stanara i imovine, dok se *nenastanjeno* gotovo isključivo koristi da opiše zgradu bez stanara, privremeno ili trajno.

2.3. Revitalizacija

Revitalizacija predstavlja celovitu obnovu, oživljavanje materijalnih i duhovnih vrednosti objekta, spomenika kulture ili prostornih kulturno-istorijskih celina. To je kompleksna metoda koja može obuhvatiti skoro sve tehničke postupke kao i promenu funkcije objekta ili celine. U doslovnom smislu, reč *revitalizacija* označava vraćanje života ili oživljavanje [5].

Revitalizacija pored intervencija nad fizičkim objektom, zahteva integraciju lokalnih zajednica i razvoj novih

kulturnih strategija koje će prostoru udahnuti život kroz izgradnju nove prostorne i programske strukture.

2.4. Adaptivna prenamena

Adaptivna prenamena odnosi se na proces ponovne upotrebe postojeće zgrade u svrhu koja se razlikuje od one za koju je prvobitno izgrađena ili dizajnirana [6]. Adaptivna prenamena predstavlja vrstu održive urbane revitalizacije, jer obuhvata životni vek zgrade, izbegava otpad od rušenja, podstiče recikliranje energije i pruža značajne društvene i ekonomske koristi svetu.

2.5. Kreativni habovi

Habovi su shvaćeni kao mesta koja pružaju prostor za rad, učešće i potrošnju. Oni omogućavaju mikro preduzećima u kreativnom sektoru da se udruže sa drugima kako bi pristupili ključnim resursima poput alata, specijalizovanih usluga ili inspiracije potrebne za razvoj projekata i poslovanja. Habovi predstavljaju kolektivan pristup suočavanju sa nesigurnim socijalnim, kulturnim i ekonomskim okruženjima, kao i procesima kreativnosti i inovacija [7].

2.6. Zaključak

Povezujući teorijske koncepte sa stvarnim prostorom napuštenog objekta bioskopa i hotela Evropa u Kruševcu, projekat idejnog arhitektonskog rešenja predstavljen u okviru ovog master projekta se postavlja kao model integralne revitalizacije koji odgovara savremenim potrebama, čuva kulturno nasleđe i inspiriše lokalnu zajednicu.

3. ANALIZA REFERENTNIH PRIMERA

Sledeći primeri predstavljaju uspešne strategije i pristupe obnavljanju i ponovnom oživljavanju neiskorišćenih resursa. Kroz pregled ovih primera, sagledani su razni aspekti urbane revitalizacije, uključujući estetske, funkcionalne i društvene dimenzije.

3.1. *Factory Berlin, Julian Breinersdorfer, 2014.*

Projekat *Factory Berlin* predstavlja transformaciju napuštenog kompleksa objekata pivare izgrađene krajem 19. veka u prostor kreativnog haba, koji je, nakon renoviranja, svečano otvoren 2014. godine.

Veliki otvoreni prostori pivare pretvoreni su u fleksibilne kancelarije, prostore za događaje, radionice i zajedničke prostore za rad. Projekat je fokusiran na uključivanje zajednice pružanjem događaja umrežavanja, radionica i zajedničkih projekata.

Slika 1. *Factory Berlin, enterijer, autor: Werner Huthmacher*

3.2. *Watershed, Bristol, Childs and Sulzmann Architects, 2004.*

Originalno izgrađen kao viktorijanski skladišni prostor, preuređen u bioskop tokom 1980-ih godina, potom 2004. rekonstruisan i kreativno prenamenjen u kulturni prostor koji prevazilazi bioskopsku funkciju, postajući centar za kreativnost, tehnologiju i inovacije, dodavanjem sadržaja kao što su kafić/bar, centar za digitalne medije, kreativni radni prostor.

Slika 2. *Watershed, Bristol, preuzeto sa sajta: <https://www.cs-architects.co.uk/our-work/media-arts/watershed/>*

3.3 *Pocket Park on Xinhua Road, Šangaj*

Ovaj projekat imao je za cilj stvaranje urbane oaze kroz transformaciju neiskorišćenog prolaza između zgrada u kulturni džepni park. Kreativni pristup malom prostoru koji uz pomoć ogledala koja beskrajno reflektuju pejzaž, stvara osećaj beskonačnog prirodnog vrta. Kombinacija različitih vrsta biljaka u parku stvara atmosferu divljine.

Takođe, u ovom prostoru se nalazi stalna izložbena postavka koja predstavlja vredne istorijske građevine u Šangaju. Ovaj kulturno-muzejski aspekt pomaže u očuvanju istorijskog identiteta grada i edukaciji stanovnika.

Slika 3. *Pocket Park on Xinhua Road, autor: Hao Chen*

3.4. Zaključak analize referentnih primera

Sva tri primera pokazuju pažljiv i inovativan pristup revitalizaciji, pri čemu se naglasak stavlja na očuvanje istorijskih vrednosti objekata i prostora. *Factory Berlin* ističe kako se kroz adaptivnu prenamenu može postići balans između tradicije i savremenosti, stvarajući prostor koji podržava kreativnost, inovacije i zajednički rad.

Watershed u Bristolu demonstrira sposobnost transformacije bioskopskog prostora u multifunkcionalni kreativni centar, koji nadmašuje standardne funkcije bioskopa. *Pocket Park on Xinhua Road* u Šangaju ističe značaj prostornog oblikovanja i ekološke osvešćenosti u revitalizaciji urbanog pejzaža i kulture doprinoseći zajednici i očuvanju istorijskog identiteta grada.

Revitalizacija napuštenih prostora kod ovih primera ne samo da donosi novi život urbanim područjima već i igra ključnu ulogu u promovisanju inovacija, kreativnosti i održivosti.

4. ISTORIJSKI PREGLED OBJEKTA HOTELA I BIOSKOPA EVROPA U KRUŠEVCU

Hotel Evropa u centru Kruševca, podignut je između 1936. i 1938. godine od strane Dušana Stojadinovića. Predstavljao je prestižni kompleks koji je tokom tridesetih godina prošlog veka, postao je omiljeno okupljalište boema, pisaca i umetnika [8]. Nakon Drugog svetskog rata hotel je nacionalizovan i postao deo ugostiteljskog preduzeća *Župa* [9]. Sledile su decenije rada, ali 2008. godine hotel je zatvoren. Objekat je od tada napušten, a prizemlje je dobilo novu namenu.

Ton bioskop Evropa, koji je bio sastavni deo hotela, pružao je zabavu građanima od 1937. godine sa kapacitetom od 444 mesta. Tokom rata, bioskop je bio u funkciji nemačke vojske za prikazivanje propagandnih filmova. Nakon rata prošao je kroz različite faze, uključujući nacionalizaciju. Tokom bombardovanja 1999. godine privremeno je zatvoren, a kasnije je postao bioskopska sala Kulturnog centra Kruševac sve do 2013. godine, kada je ponovo zatvoren.

Objekti bioskopa i hotela danas su funkcije i u lošem fizičkom stanju. Prostor na kome je moj fokus u master projektu obuhvata dve prostorne celine:

1. pomoćne prostorije bioskopa orijentisane ka unutrašnjem dvorištu
2. napušteni prostor unutrašnjeg dvorišta.

Slika 4. Unutrašnje dvorište bioskopa, autor: Nevena Kopanja

5. PROJEKAT REVITALIZACIJE NAPUŠTENOG OBJEKTA I UNUTRAŠNJEG DVORIŠTA BIOSKOPA I HOTELA EVROPA U KRUŠEVCU

5.1 Projektni zadatak

Projekat ima za cilj transformaciju zapuštenog prostora hotela i bioskopa Evropa u multifunkcionalno središte koje će služiti kako lokalnoj zajednici, tako i široj javnosti, tako što će postati atraktivno i funkcionalno mesto za kreativne i edukativne aktivnosti, okupljanje i scenske događaje na otvorenom.

Zadaci:

1. Adaptacija dela napuštenog objekta za potrebe kreativnih i edukativnih radionica i izložbenog prostora.
2. Uređenje unutrašnjeg dvorišta kao multifunkcionalnog prostora sa scensko-gledališnim prostorom na otvorenom. Prostorna struktura unutar dvorišta treba da sadrži gledališni prostor kapaciteta do 100 mesta. Potrebno je

obezbediti zvučnu izolaciju na onoj strani parcele koja se graniči sa parcelom na kojoj je višespratni stambeni objekat.

5.2 Koncept idejnog rešenja

Koncept idejnog rešenja za projekat revitalizacije unutrašnjeg dvorišta hotela i bioskopa Evropa u Kruševcu temelji se na ideji stvaranja multifunkcionalnog i otvorenog prostora koji će obogatiti lokalnu zajednicu. Ovaj koncept uključuje nekoliko ključnih elemenata:

1. Adaptacija pomoćnog objekta koja će omogućiti različite aktivnosti poput radionica, izložbi i edukativnih programa.
2. Transformacija unutrašnjeg dvorišta u multifunkcionalni prostor sa scensko-gledališnim elementima na otvorenom stvarajući mesto za kulturne događaje, okupljanje i zabavu.
3. Koncept uključuje održive elemente poput zelenih zidova i zvučne barijere koja služi za poboljšanje akustike i za očuvanje odnosa sa susednim stambenim objektima.
4. Revitalizacijom ovog prostora, projekt ukazuje na kulturnu i istorijsku vrednost tog područja i poziva na obnovu urbanih prostora.

5.3 Forma i struktura prostornog rešenja

1. Adaptacija postojećeg pomoćnog objekta

Predviđeno je renoviranje postojećeg toaleta, postavljanje mikrocementa kao podne obloge unutar celog čitavog prostora izuzev toaleta gde će biti postavljene cementne pločice.

Postavljanje novih ulaznih vrata.

Predviđeno je podbetoniranje temelja postojećeg objekta kao i kao i postavljanje novih otvora za prozore i vrata dužinom celog zida orijentisanog ka dvorištu. Rost od čelične šipke $\varnothing 48.3 \times 2.5 \text{mm}$ se kači za plafon na visini 3.63m iznad poda. Funkcija ove konstrukcije je da se na nju može postaviti scenska rasveta, radno svetlo, projektor, zavese ili paneli za izložbene postavke.

2. Uređenje unutrašnjeg dvorišta

Drveni deking, postavljen na visini od 20cm iznad tla, sa čeličnom potkonstrukcijom, pokriva čitav prostor intervencije u okviru unutrašnjeg dvorišta kao i asimetričnu stazu koja vodi od glavne ulice do prostora sa platformama obloženim drvetom u funkciji klupa i gledališnog prostora sa kapacitetom do 100 mesta. Iza poslednjeg reda gledališta nalazi se prostor predviđen za režiju svetla i zvuka. Gledalište je orijentisano ka scenskom prostoru koji je natkriven pergolom koju nosi 7 čeličnih stubova $250 \times 250 \text{mm}$ i 3 zatege od svetlo vučenog čelika $\varnothing 20 \text{mm}$. Grede su čelični kutijasti profili $240 \times 120 \times 2 \text{mm}$, a iznad njih su postavljene drvene talpe $6 \times 20 \text{cm}$ na rastojanju od 63cm. Pergola se sastoji iz 2 dela, deo bliže auditorijumu je na visini od 5.30m, dok je deo koji predstavlja zadnju pozornicu, na visini od 4.46m. Pergola ima funkciju tehnološkog rasta za scenske događaje koji će se odvijati u ovom prostoru. Na grede su postavljena rolo platna koja mogu služiti za projekciju ili pregrađivanje prostora. Iza gledališta se nalazi zvučna barijera je visine 2.7m i predstavlja kombinaciju punog polikarbonata i zelenog zida, prostire se dužinom zadnjeg dela čitavog gledališta.

Slike 5, 6, 7 i 8. trodimenzionalni prikaz idejnog rešenja

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog projekta jeste poziv na razmišljanje o stvaranju inspirativnog i funkcionalnog središta koje će pozitivno uticati na zajednicu i doprineti razvoju grada. Ovaj koncept je zasnovan na ideji da jedan oživeli prostor može da pokrene revitalizaciju drugih napuštenih područja, stvarajući pozitivan lančani efekat u celom urbanom okruženju.

Definisanjem ključnih pojmova postavlja se teorijski okvir za razumevanje složenosti ovih prostora i potrebe za njihovom revitalizacijom. Analiza referentnih primera pruža uvid i potvrdu da revitalizacija napuštenih prostora igra ključnu ulogu u podsticanju inovacija, kreativnosti i održivosti.

7. LITERATURA

- [1] http://aporee.org/parole/work/hier.php?spec_id=5430&words_id=410 (pristupljeno: 23.12.2023.)
- [2] Trancik, R. (1986) *“Finding lost space: theories of urban design”* John Wiley and Sons, INC., Canada
- [3] Scanlon, K. (2002). *“Abandoned and vacant buildings – a blight on the landscape and a danger to firefighters”* WNYF, 26-27
- [4] Joyce, M.M. (1993, December). *“Protection for idle facilities”* Record. 70, 12-14.
- [5] Dimitrijević Mišković, M., I. Vulić, J. Jureša, V. Sokolov, D. Stojić, R. Bunčić i M. Petković (2012) *Javni prostori i kako ih otključati: praktični priručnik*, Beograd, Građanske inicijative, str 75.
- [6] Caves, R. W. (2004). *“Encyclopedia of the City”* Routledge. Str. 6.
- [7] The Creative Hubs Report. (2016). Dostupno na: <https://creativeconomy.britishcouncil.org/media/uploads/files/HubsReport.pdf>
- [8] Traže izuzeće “Evrope” 19.januar 2007. Politika, pristupljeno: 19.11.2023. dostupno na: <https://www.politika.rs/sr/clanak/20819/Traze-izuzece-Evrope>
- [9] Stošić, A. Kruševac i okolina, (1978), Društvo ljubitelja starina i umetnosti Kruševac, Kruševac str. 220.

Kratka biografija:

Nevena Kopanja rođena je u Kruševcu 1995. god. Osnovne studije scenske arhitekture tehnike i dizajna završila je na Fakultetu tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, na kojem upisuje i master inženjerske studije. Master rad na Fakultetu tehničkih nauka odbranila je 2024. god.

kontakt: kopanjanevena@gmail.com